

הלכות שבת סימן שעא

מין הַחֲצָר (טז) *שַׁמַּת בְּשַׁבַּת, אִם עָרַב, אֶפְלוּ יָרְשׁוּ אֶחָד מִבְּנֵי הַשּׁוּק אִינוּ אוֹסֵר, (יז) וְאִם לֹא עָרַב, אִם יָרְשׁוּ אֶחָד מִן הַשּׁוּק, *כָּל יָמֵן שְׁאִינוּ בָּא לְדוֹר עִמָּהֶם (יח) אִינוּ אוֹסֵר, בָּא לְדוֹר בְּשַׁבַּת בְּבֵית מוֹרִישׁוֹ, (יט) אוֹסֵר. וְאִם יָרְשׁוּ אֶחָד מִבְּנֵי הַחֲצָר, אִם עָרַב הַיּוֹרֵשׁ הָיָה דָר עִם הַמוֹרִישׁ בְּבֵית אֶחָד, אִינוּ אוֹסֵר (כ) אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא עָרַב הַמוֹרִישׁ, (כא) וְאִם לֹא הָיָה דָר עִם הַמוֹרִישׁ אֲלֵא בְּבֵית אֶחָד שֶׁבְּחֲצָר, אוֹסֵר (כב) אֶף-עַל-פִּי שְׁעָרַב הַיּוֹרֵשׁ, בֵּינָן שְׁלֹא עָרַב הַמוֹרִישׁ. (כג) וְאִם מִבְּעוֹד יוֹם מֵת (כד) וַיָּרְשׁוּ אֶחָד מִן הַשּׁוּק, הֲרֵי זֶה אוֹסֵר, (כה) *לְהוֹאֵ שְׂבָא הַיּוֹרֵשׁ בְּבֵית מוֹרִישׁוֹ בְּשַׁבַּת: הִיא (כו) *יִשְׂרָאֵל (ג) וְגַר שֶׁהָיָה דְרִים בְּחֲצָר וּמֵת הֵגֵר מִבְּעוֹד יוֹם (כז) וְהַחֲזִיק יִשְׂרָאֵל אַחֵר בְּנִכְסָיו, (כח) אֶפְלוּ לֹא הַחֲזִיק (כט) עַד שֶׁחֲשַׁבְהָ, אוֹסֵר עַד שֶׁיִּבְטֵל רִשׁוֹתָו (ל) בְּשָׂאָר יוֹרֵשׁ. מֵת (לא) מִשְׁחַשְׁבָּה, אִין מִחֲזִיק אוֹסֵר, שֶׁבִּתְהִי רִאשׁוֹן עוֹמֵד: ו *אֶחָד מִבְּנֵי הַחֲצָר שֶׁהָיָה גוֹסֵס, (לב) אֶף-עַל-פִּי שְׁאִינוּ כּוֹל לְחִיּוֹת בּוֹ-בִּיּוֹם, אוֹסֵר עַד שֶׁיִּזְכּוּ

באר היטב

והי' באחד מן החצר שלא ערב, ומשה' אם מת משחשכה אוסר: (ג) וגר. פי' וערכו ביחד, וכשמת הגר מבעוד יום בטל הערוב שלו וזה ישראל אחר יכול

משנה ברורה

והוא הדין אם היה המוריש אחד מן השוק, תלוי גם-כן בערב ולא ערב, אלא (י) סתמא דמלחא כשהוא דר בשוק אינו מצרע על הבית שיש לו בחצרו, להכי נקט המחבר 'אחד מן החצר שמת' וכו': (טז) שמת בשבת. רוצה לומר, (יא) ולא הניח בני-ביתו בבית, ואם-כן פיון שמת בטל הערוב, וירשו אחד מן השוק וכא' לדור שם בשבת, והוא הלא' לא הניח ערוב מבעוד יום, אפלו הכי אינו אוסר על בני החצר, (יג) דכיון שהתר בין-השמשות בערוב המוריש התר לכל השבת: (יז) וְאִם לֹא עָרַב. גם זה מגירי (יג) שאין לו בני-בית שם: (יח) אִינוּ אוֹסֵר. אף דנאסר בתחלת השבת מחמת המוריש שלא ערב עם בני החצר, מכל מקום כשמת ונשאר הבית בלא דיוורין (יד) לֹא חֲשִׁיבָא לְאִסֵּר: (יט) אוֹסֵר. כיון דיש עתה בעלים לדירה, אוסר²⁰ על בני החצר עד שיבטל רשותו, וכדלקמן בסימן שפ: (כ) אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא עָרַב הַמוֹרִישׁ. שבני-ביתו של אדם (טו) מערכין לו לדור בבית שירש, (טז) מכל מקום כיון דיש לו בית באותו חצר שדר בו, ונראוי לו להשתמש גם באותו בית שירש, חשיבין כאלו נכנס לדור בו והוי דירה בבעלים: (כב) אֶף-עַל-פִּי שְׁעָרַב הַיּוֹרֵשׁ. לאותו בית שדר בו: (כג) וְאִם מִבְּעוֹד יוֹם מֵת. כאן לא חלק בין ערב ללא ערב, ודאפלו ערב, כיון שמת מבעוד יום בטל ערובו והוי כלא ערב: (כד) וַיָּרְשׁוּ אֶחָד מִבְּנֵי הַחֲצָר, שמוק, אפלו אפלו אחד מביני החצר, (ח) חל הערוב משניח בשביל ביתו שדר בו גם על בית זה: (כה) וְהוּא שְׂבָא וכו'.²² לדור בה, והנה לה דירה בבעלים, והוא הלא' לא ערב: ה' (כו) יִשְׂרָאֵל וְגַר שֶׁהָיָה דְרִים וכו'. מגירי (יח) כשערב ביחד, ולקף אינו אוסר אלא כשמת הגר מבעוד יום, שקטל הערוב שלו: (כז) וְהַחֲזִיק יִשְׂרָאֵל אַחֵר בְּנִכְסָיו. דאלו החזיק אותו ישראל הדר שם, בכל גוני (יט) מתר, דהרי הוא נשאר יחיד בחצרו, והוא הדין כשלא החזיק אדם כלל בחצר זה בשבת זו דמתר, דהרי אין לה בעלים: (כח) אֶפְלוּ לֹא הַחֲזִיק וכו'. רוצה לומר, אף-על-פי שבעניני השבת, כל-זמן שלא נהנה בביתו של גר היתה כן היתה, כיון שהתרה התרה, (כ) הוואיל ונהינת ראויה להחזיק בה מבעוד יום (כט) עַד שֶׁחֲשַׁבְהָ. רוצה לומר, ונכנס (כא) אם-כן לדור בה: (ל) בְּשָׂאָר יוֹרֵשׁ. רוצה לומר, דחשיבין הוזהב בנכסי הגר כירוש בנכסי אביו (כג) דמהני כשמשבטל רשות, כדאימת בסימן שפא סעיף ו, עין שם: (לא) מִשְׁחַשְׁבָּה, אין המחזיק אוסר וכו'. רוצה לומר, כיון שבעניני השבת היה מתר מחמת ערובו של גר, אף דכשמת בטל ערובו, אמרינן כיון שהתרה התרה: ו (לב) אֶף-עַל-פִּי שְׁאִינוּ כּוֹל

שער הציון

(י) ספק-משנה בפרק ב: (יא) דאם הניח לא בטל הערוב כלל: (יג) פוסקים: (יג) דאם יש לו בני-בית שם, אפלו אם לא בא היורש לדור בבית גס-כן אוסר, דהרי יש לדירה בעלים, ומה שכתב המחבר 'לדור עמהם' לאו דוקא: (יד) עין בבאור הלכה: (טו) עין בסימן שסו: (טז) חדושי רבי עקיבא אינה בשם תוספות והראש: (ח) ואפלו אם הניח הערוב קדם שמת המוריש, כיון דבעת קנית הערוב דהני בין-השמשות כבר מת והוי זה הבית שלו, וכנ"ל בסעיף ג: (יח) אחרונים: (יט) ותוספת-שבת: (כ) גמרא: (כא) גדלעיל בסעיף ד, וכן משמע בפרימגדים: (כב) ורוצה לומר, דאף-על-גב דאי בעי האי וזכה לערובי מבעוד יום לא הנה יכול לערב דהרי אז הנה הגר עדין חי, אפלו הכי מהני בה בטול, כמו יורש שירש נכסי אביו שמת מבעוד יום ולא ערב אביו אפלו הכי מהני בטולו של יורש, כן הוא הדין בזוכה זה [גמרא]:

י הראש' שם כ' שם הרב המגיד שם ל הראש' שם מ' ברייתא שם ע' ודמקפוד לה שם במקרא נ טור בשם תוספות בפרק ד מחלוקת ערובין וכתב הרב המגיד שהוא תוספתא פרק ה

ועין בט"ו שכתב עליו דלא דק²³, וכבר השיג הגר"א²⁴ וכן שארי אחרונים על מרזן הט"ו, ועין מה שפרנן המגן-אברהם בסעיף קטן ד, וגם על זה השיג הגר"א, עין שם, ומחמת קשיו זו הכרית הגר"א דלא כסעיף ב, עין שם. אכן לפי מה שכתב המגן-אברהם בסעיף קטן ה, ומרזן קשית הב"ח ואין אנו צריכין כלל לתרוצו שפרנן בסעיף קטן ד, וכן כנה המחצית-השקל, עין שם: * שמת בשבת וכו'. דע, דלפי מה שכתב המגן-אברהם בסעיף קטן ח, על-דברך מגירי הקא שבעת כניסת השבת לא היה עדין גוסס, דאי לא הכי לא חל הערוב כלל כיון שאינו ראוי להתקבל על השבת: אמנם בספר צעיר-אלמגים חולק על דברי המגן אברהם שם כמו שאצמתי שם, ולפי זה מגירי הקא השלחן-ערך בכל גוני: * כל זמן שאינו בא וכו' אינו אוסר, עין במשנה ברורה, והנה המחבר סתם כדעת הראש' והתוספות, אבל אין דין זה ברור, דהרשב"א בעבודת-הקדש וכן בחושי חולק על זה וסבירא לה דכיון שנאסר למקצת שבת נאסר לכל השבת²⁵, ונהיאו הרב המגיד, וכן פסק הירש"ב"א בסוגיא ד'ירוש מהו שיקבטל, עין שם [ועין שם בחושיהם שהביאו לענין ה'הלך לשבת אצל בתו' הפזקר בריש הסימן, מגירי נמי דוקא כשהלך מבעוד יום, אבל הלך בשבת אפלו אין דעתו לחזור בשבת אמרינן כיון שנאסר נאסר, ומשמע מדבריהם דתלוי זה בזה וכדעת המגן אברהם בסעיף קטן א, ואם-כן ריש"י אג"ס דפירש ונדרף מוז דמירי שהלך לשבת מבעוד יום, סבירא לה גס-כן בענינו כהרשב"א והירש"ב"א ולא כתוספות והראש: אכן לפי מה שכתבנו בריש הסימן בשם הבית-מאיר וגאון-יעקב לסלק בזה, אין הכרח דרש"י יסבר כהרשב"א והירש"ב"א]. ועין בבאור הגר"א שהעיר אג"ס בזה ומשמע דדעתו נוטה לדעת הרשב"א, ועל-כן למעשה צריך עיון: * והוא שבא היורש וכו'. הקשו האחרונים: הא כיון דמתחלת שבת היה דירה בלא בעלים ולא היה אוסר יורה על בני החצר, אמאי לא נימא יום שהתרה התרה וכהיהא דסעיף ב? ויש לומר, דדוקא בסעיף ב שהיה כאן והלך לו מבעוד יום, אמרינן שהסחי מלבו לחזור בוכי'ים, ולכן אמרינן בה אף שארע שנתו ובא, כיון שהתרה התרה, מה שאין כן בה לא אמרינן כלל שהיורש הסחי דעתו בעת תחלת כניסת השבת שלא לבוא כלל בשבת לדור בבית [ממ"א וחדושי ר"ע, ע"ש]: * אחד מבני החצר שהנה גוסס וכו'. עין מה שכתבנו במשנה ברורה בשם המגן-אברהם שכתב בשם הגהת תוספות. ועין בספר צעיר-אלמגים שמפקפק מאד על עקר דין זה, וכתב דמסתמו הטור ושלחן-ערך: לעיל בריש סעיף ד דאם מת בשבת, אפלו אם ירשו אחד מבני השוק ולא ערב אינו אוסר, ולא התנו דדוקא שכלא הנה גוסס, אלמא דלא סבירא להו כהנה"ה

הַלְבוּת שֶׁבַת סִימָן שְׁעָא

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק יט]

קִינן דִּישׁ עֲתָה בְּעָלִים לְדִינָה, אִוְסְרֵי.²⁰

בשבת, ואחר כך נמלך בשבת וחזר, פסק השו"ע (ס"ב) שאינו אוסר משום שבת שהותרה הותרה, אף על פי שאין שם מתיר אלא רק שאינו אוסר, והוא הדין כאן אף על פי שאין מתיר, הל דין 'שבת שהותרה הותרה'.

[ביה"ל ד"ה כל זמן]

דְּכִינן שְׁנָאָסֵר לְמַקְצֵת שֶׁבַת נֶאֱסֵר לְכָל הַשְּׁבֻתָּה.²⁵

25) ודעת החזו"א (או"ח סי' פח ס"ק ה) שאין דין 'שבת שנאסרה נאסרה'. ומה שאמרו בגמרא (עירובין ע, ב) 'כל שנאסר למקצת שבת נאסר לכל השבת', היינו רק לענין שאי אפשר לערב עירובי חצרות בשבת, ואי אפשר לבטל רשות בשבת. והוכיח דבריו מהגמרא (שם כ, א) שמחיצות הנעשות בשבת מתירות לטלטל, ואין אומרים 'שבת שנאסרה נאסרה'. ודעת הרשב"א והריטב"א ביאר החזו"א (שם ס"ק א), שאין זה מטעם 'שבת שנאסרה' כפשוטו, אלא משום ששם דיוורים האוסרים נקבע בכניסת השבת לכל השבת. אולם לדעת המשנב נראה שהוא מטעם 'שבת שנאסרה' כפשוטו [ונאת ראיית החזו"א יש לישיב על פי דברי ההשלמה בהשגותיו על הרמב"ם (פ"ז מהל' שבת הל"ד), שבשלא היתה מחיצה לא שייך דין נאסרה כיון שלא היה כלל רשות, ורק כשהיתה מחיצה שלא היתה לטלטל אומרים 'שבת שנאסרה נאסרה'].

[משנב ס"ק כח]

וְהִיא הִתְתֵּר תְּלֵי וְעוֹמְדֵי.²⁶

26) מדין זה הוכיח הרעק"א (סי' שלט על מג"א ס"ק ו), שהמוצא דבר הפקר בשבת, שאינו מוקצה ואין בו איסור טלטול, מותר לזכות בו ואין בזה משום מקח וממכר, שהרי אם היה אסור להחזיק בנכסי הגר שמת שהם הפקר משום מקח וממכר, אם כן החצר אינה עומדת ליאסר בשבת כי אסור לזכות בה ומסתמא גם לא יחזיק בה אדם בשבת, ונאמר 'שבת שהותרה הותרה'. וכן כתב הפמ"ג (כאן א"א ס"ק ז) שמותר לזכות בנכסי הגר בשבת, ואין זה דומה למקח וממכר, כיון שאינו זוכה ומקנה בשבת. והרעק"א סיים שצ"ע לדינא.

[משנב שם]

שְׁלֵא הִיָּה כְּרוּר שְׁתֵּהָא מְתַתְּ כָּל הַשְּׁבֻתָּה.²⁷

27) והט"ז (ס"ק ה) ביאר, שכיון שהישראל יכול להחזיק מבעוד יום, אף על פי שלא החזיק עד שחשיכה, נחשב כאילו החזיק מבעוד יום. והרמב"ם (פ"ב מהל' עירובין ה"ח) כתב, שדין גר שמת דומה ליורש, שכשם שבירש אין אומרים 'הואיל והותרה הותרה' [ראה ביה"ל ד"ה והוא, מה שביאר בזה], כך גר שמת זוכה הישראל בנכסיו, אין אומרים 'הואיל והותרה הותרה'.

20) ובטעם הדבר שאין אומרים 'שבת שהותרה הותרה', ביאר המג"א (ס"ק ה) שבירוש מן השוק שמעולם לא דר בחצר זו, אין אומרים שהסיה דעתו מלבוא בשבת, אלא חוששים שיבוא, ולכן לא הל דין 'שבת שהותרה הותרה' [ראה בביה"ל לעיל ד"ה ואחר כך, מה שכתבנו בענין זה]. אמנם, הקשה הרעק"א (הגהות לשו"ע) על טעם זה, שכיון שבכניסת שבת עדיין היה המוריש חי, ולא עלה כלל בדעת היורש שמא המוריש ימות וירשנו, אם כן ודאי הסיח דעתו מלבוא. אלא כתב שהטעם שאין לומר 'שבת שהותרה הותרה', הוא שכיון שבכניסת שבת היה אסור לטלטל בגלל שהמוריש לא עירב [ובשמת בשבת הותר בטלטול מדין דירה בלא בעלים], לכך כשבא היורש לדור בשבת אוסר, ורק באופן שמת המוריש בערב שבת וירשו מבעוד יום לא הסיח היורש את דעתו.

[משנב ס"ק כ]

שְׁבֻתָּה בִּיתוֹ שֶׁל אָדָם מְעָרְבִין לוֹ שְׁלֵא מְדַעְתֵּי.²¹

21) ואפילו מפיתו של בעל הבית, כתב לעיל (סי' שסז ס"ק יא-יב) שיכול היורש או אחד מבני ביתו לערב כל שרגיל בעל הבית לערב, ואפילו באופן שאינו אוסר. ואם אוסר, כתב לעיל (סי' שסח ס"ק ד) שיש מקילים שגם שאר בני החצר יכולים לערב אפילו שלא בידיעתו, ואפילו מפיתו.

[משנב ס"ק כה]

וְהוּא שְׁבָא וְכִי.²²

22) אבל אם לא בא לדור אינו אוסר, אף שהיתה הדירה שלו כבר מערב שבת. וכתב החזו"א (או"ח סי' פח ס"ק ד), שאינו דומה לישראל שהלך לשבות בעיר אצל בנו, שפסק השו"ע (סי"א) שאם לא הסיח את דעתו מלחזור הרי הוא אוסר, ומשמע שאוסר עוד טרם ששב לביתו, משום שדוקא באופן שכבר דר בחצר ועכשיו יצא מביתו, כל שלא הסיח דעתו מלחזור נחשב לדירה שיש בה בעלים ואוסר, אבל יורש שלא דר מעולם בחצר, אף על פי שלא הסיח דעתו מלבוא, כל זמן שלא בא לדור שם נחשב לדירה בלא בעלים.

[ביה"ל ד"ה ואם מת]

וְעֵין בְּט"ז שְׁבֻתָּה עָלָיו דְּלֵא דְּק²³, וְכָךְ הִשִּׁיג הַגֵּן א"א.²⁴

23) שפירש, שמדובר שהמת לא עירב, ולכן לא שייך בזה דין 'שבת שהותרה הותרה', שהרי אין כאן מתיר אלא רק שאין אוסר, ורק כשמערב שיש מתיר, שייך דין הותרה.

24) שהרי בישראל שהלך לשבות בחצר אחרת ואין דעתו לחזור